سـوودێکی
گرنگ

ڕەچاوکـردنی مەصلەحەت و مەفسدەت
لە بابەتەکان و بـاردۆخەکـان و ڕەچاوکردنی و
تێگەیشتنی خەڵـکی

نـووسەر :
مامۆستا ئوسامە تـەوحیدی شارەزووری

وتنی ئەم قسە سوودی زیاترە یـان زیان یان سوودی
زیان وەکو یەك بێت لەلای خەڵکی لەم کـاتەدا چۆن
مامەڵە بـکەین

1447 هـ

بسم الله الرحمن الرحيم

نـاميلكەی :

سـوودێكی گرنگ

ڕەچاوكـردنی مەصلەحەت و مەفسدەت لە بابەتەكان و بـاردۆخەكـان و ڕەچاوكردنی و تێگەیشتنی خەڵكـی

نووسەر :
مامۆستا ئوسامە تەوحیدی شارەزووری

الدولة الإسلامية
خلافة على منهاج النبوة

١٤٤٧ هـ

بسم الله الرحمن الرحیم

سـوودێـکی گرنگ ڕەچاوکـردن ی مەصلەحەت و مەفسدەت لە بابەتەکان و باردۆخەکـان و ڕەچاوکردنی تێگەشتنی خەڵکی ورەچاوکـردنی ئەوەی وتنی ئەم قـسە سوودی زیاترە یـان زیان یان سوودی زیان وەکو یەک بێت لەلای خەڵکی لەم کـاتـەدا چۆن مامەڵە بـکەین ئەگـەر تۆ کەسێکی بانگخواز بیت ئەم بنەما شەرعیە پشتگوێ بخەیـت ئەوا بانگخوازێکی سەرکەوتو نابیت بـەڵکو هەمیشە زیانت زیاتر ئەبێت بۆ سەربانگەواز.

شیخ الإسلام ابن تیمیة رحمه الله ئەفەرموێت : (فإن الشريعة جاءت بتحصيل المصالح وتكميلها، وتعطيل المفاسد وتقليلها بحسب الإمكان ، ومطلوبها ترجيح خير الخيرين إذا لم يمكن أن يجتمعا جميعا ودفع شر الشرين إذا لم يندفعا جميعا)[١]

واتـا : شەریعەت هاتوە بەدەستەبەرکردنی بەرژەوەندیـەکان و تەواوکـردن ی وەپەکخستنی زیانەکان و کەمکردنەوەی بەئەندازەی تـوانا ئامانج ی شەرع بریتیە لەهەڵبژاردنی چاکترین ی نێوان دووچاکە ئەگەر نەتوانرا هەرووکی پێکەوە کۆبکرێتەوە وپێکەوە هەڵبژێردرێت وە لادان ی خراپترینی نێوان دووخراپە ئەگەرنەتوانرا هەردووخراپەکە پێکەوە لاببرێن

(١) : مجموع الفتاوى (23/343).

ڕوونکردنەوەی زیاتر ئیمام ی ابن القيم رحمه الله ئەفەرموێت : (هذا فصل عظيم النفع جدا وقع بسبب الجهل به غلط عظيم على الشريعة أوجب من الحرج والمشقة وتكليف ما لا سبيل إليه ما يعلم أن الشريعة الباهرة التي في أعلى رتب المصالح لا تأتي به فإن الشريعة مبناها وأساسها على الحِكَم ومصالح العباد في المعاش والمعاد... ونحن نذكر تفصيل ما أجملناه في هذا الفصل بحول الله وتوفيقه ومعونته بأمثلة صحيحة:

المثال الأول: أن النبي صلى الله عليه وسلم شرع لأمته إيجاب إنكار المنكر ليحصل بإنكاره من المعروف ما يحبه الله ورسوله فإذا كان إنكار المنكر يستلزم ما هو أنكر منه وأبغض إلى الله ورسوله فإنه لا يسوغ إنكاره وإن كان الله يبغضه ويمقت أهله وهذا كالإنكار على الملوك والولاة بالخروج عليهم فإنه أساس كل شر وفتنة إلى آخر الدهر وقد استأذن الصحابة رسول الله صلى الله عليه وسلم في قتال الأمراء الذين يؤخرون الصلاة عن وقتها وقالوا: أفلا نقاتلهم ؟ فقال لا ؛ ما أقاموا الصلاة وقال: من رأى من أميره ما يكرهه فليصبر ولا ينزعن يدا من طاعته. ومن تأمل ما جرى على الإسلام في الفتن الكبار والصغار رآها من إضاعة هذا الأصل وعدم الصبر على منكر فطلب إزالته فتولد منه ما هو أكبر منه، فقد كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يرى بمكة أكبر المنكرات ولا يستطيع تغييرها

بل لما فتح الله مكة وصارت دار إسلام عزم على تغيير البيت ورده على قواعد إبراهيم ومنعه من ذلك مع قدرته عليه خشية وقوع ما هو أعظم منه من عدم احتمال قريش لذلك لقرب عهدهم بالإسلام وكونهم حديثي عهد بكفر ولهذا لم يأذن في الإنكار على الأمراء باليد لما يترتب عليه من وقوع ما هو أعظم منه كما وجد سواء...

المثال الثاني أن النبي صلى الله عليه وسلم (نهى أن تقطع الأيدي في الغزو). رواه أبو داود. فهذا حد من حدود الله تعالى وقد نهى عن إقامته في الغزو خشية أن يترتب عليه ما هو أبغض إلى الله من تعطيله أو تأخيره، من لحوق صاحبه بالمشركين حمية وغضبا، كما قاله عمر وأبو الدرداء وحذيفة وغيرهم...") [١]

---

(١) : **إعلام الموقعين** : بۆ درێژەی بابەت ی جێ بەجێکردن ی حەد لەغەزا یان دارالحرب بابەتێکی ئیجتهادی وتە وڕاجیایی زۆری زانایان ی لەسەرە گەرویستت لەم بابەتە زیاتر شارەزابیت بڕووانە (نیل الظفر فی اقامه الحدود ژمارە 240 تاوەکو 350 لەبەرگی 1 ی مجموع رسائل والمولفات مکتب البحوث **والدراسات)**

واتـا : ئەم بنەمایـە بابەتێکی زۆر بە سودە بەهۆی نەزان بـوون بەم بنەمایە هەڵەی گەورە بەرامبەر شەریعەت کراوە بە جۆرێک بۆتە هۆی تەنگ هەڵچنین و ڕاسـپاردنی ئەرکانێـک بەسـەر خەڵکیدا کە هیـچ ڕێگەیـەکی گونجاوی نیـە تا لە توانایدا هەبێت ئەنجامی بات ئەوەش زانراوە کە شـەریعەت ـی پرشنگدار کـە لە بەرزترین ئاسـتی بەرژەوەندیـەکان وەستاوە ئەم سەختی و نارەحەتیە ناهێنێت بۆ سەر خەڵکی چونکە شەریعەت بـناغە و بنامەکەی لەسەر حوکمـی بە رژەوەندی بەندەکان دارێژراوە چی بۆ دوونیـا یـان بۆ قیامەت ئێمە لێرەدا هەنێ لەو وردەکاریـانە باسەکەین کە بەکورتی لەم بەشـەدا ئاماژەمان پێ یـا بەیارمەتـی الله تعالی بە هێنانەوەی چەند نمونەیەکی صحیح

نمونەی یـەکەم : پێغەمبەر ﷺ ئینکاری کردنـی لە خراپەی بۆ ئومەتەکەی بە واجبی شەرعاندوە بۆ ئەوەی بە ئینکاریکردن لەو خراپـەیە ئەوشتە بە دەست بێت کە الله تعالـی و پێغەمبەرەکەی ﷺ خۆشیان ئەوێ بەڵام ئـەگەر ئینکاریکردن لە خراپە ببێتە هۆی دروستبونی خراپەیەکی لە خۆی خـراپتر و ببێتتە هۆی دروست بونی خراپەکەی بێزراوتر لە لای الله تعالی و پێغەمبەرەکەی ﷺ ئەوا جائـیز نیـە ئینکاری لەو خراپـەیە بکرێت ئەگەر چـی الله تعالی ڕقیشی لەو خراپەیەش بێت و

و مەککە بوو بە وڵاتی ئیسلام ویست ی بینای کەعبە بگۆڕێت وبیگەڕێنێتەوە بۆسەر ئەو بناغەیەی کەوا ابراهیم علیه السلام دروستی کردبوو بەڵام سەرەڕای ئەوەی تواناى هەبوو ئەو کارەبکات بەڵام نەیکرد لەبەر ئەوەی شتێکی گەورەتر ڕوونەیات لەبەر گریمانەی ئەوەی نەکا قورەیش بەرگەی ئەوکارە نەگرن چونکە تازە ببونە موسڵمان و ماوەیەکی کەم بوو لەکوفر دوورکەوتبونەوە هەربۆیەش ڕێگەی نەیاوە ئینکاری لە دەسەڵاتداران بکرێت بەدەست لەبەرئەوەی خراپەی گەورەتری لێ ئەکەوێتەوە وەکچۆن ئەمە لەواقعدا بینراوە

نموونەی دووەم : پێغەمبەر ﷺ (نەهی کردووە لەوەی دەست دز ببڕێت لە کاتی غەزادا) دەست بڕین حەدێکە لە حەدەکانی الله تعالى لەگەڵ ئەوەشدا نەهیکردووە لە جێ بەجێکردنی لە غەزادا لە ترسی ئەوەی خراپتری بە دووا نەیەت کە ئەوخراپییەی لێی ئەبێتەوە لە لای الله تعالى بێزراوترێت لە پەکخستن و دوواخستنی جێ بەجێکردن ی حەدە شەرعیەکە کە مەترسیە گەورەکە لەجێ بەجێکردنی حەدەکە لەوکاتەدا ئەوەیە کەوا ئەو کەسەی دەست ی بڕدراوە لەبەر دەمارگیری و تورەیی بچێتە ڕیزی مووشریکانەوە وەکچۆن ئیمام ی عمر و ابو درداء و حذیفە و جگەلەویش وایان فەرمووە .

شێخی ئیسلام ابن تیمیة ئەفەرمویێت : (إذا تعارضت المصالح والمفاسد والحسنات والسيئات أو تزاحمت فإنه يجب ترجيح الراجح منها فإن كان الذي يفوت من المصالح أو يحصل من المفاسد أكثر لم يكن مأمورا به بل يكون محرما إذا كانت مفسدته أكثر من مصلحته لكن اعتبار مقادير المصالح والمفاسد هو بميزان الشريعة فمتى قدر الإنسان على اتباع النصوص لم يعدل عنها وإلا اجتهد برأيه لمعرفة الأشباه والنظائر)[١]

واتـا : ئەگەر بەرژەوەندیـەکان و زیانەکان و چاکە و خراپە ڕووبەڕووی یەک بونەوە یان تێکەڵ بوون ئەوا واجبە بە هێزترینەکەیـان هەڵبژێریت ئەگەر ئەوەی لە بەرژەوەندیـەکان لە دەست ئەچێت یـان خراپەکەی زیاتر بێت لە بەرژەوەندیـەکەی ئەوا کردنی ئەوکارە فەرمان پێکراو نیـە بەڵکو کردنی حەرام ئەبێت ئەگەر لێکەوتە خراپەکەی زیاتر بێت لە بەرژەوەندیـەکەی بـەڵام پێوانەکـردن ـی بەرژەوەندی و خراپە و زیانەکان بە تەرازووی شەرع ئەکرێت هەرکات مرۆڤ توانـی شوێن دەقە شەرعیەکان بکەوێت ئەوا لێی لانایـات ئەگەرنا ئەوا بە بۆچون ـی خۆی ئیجتهاد ئەکات بۆ دۆزینەوەی هاوشێوە و هاوێنە.

---

(١) : مجموع الفتاوى (28/ 129).

ئیمام ی السبکي رحمه الله ئەفـەرموێت : (درء المفاسد أولى من جلب المصالح . ويستثنى مسائل يرجع حاصل مجموعها إلى أن المصلحة إذا عظم وقوعها ، وكان وقع المفسدة [أخف] : كانت المصلحة أولى بالاعتبار . ويظهر بذلك أن درء المفاسد ؛ إنما يترجح على جلب المصالح إذا استويا) (١)

واتـا : دوورخستنەوەی زیان لە پێشترە لە بەدەستهێنانی بەرژەوەندیـەکان لەم بنەمایـە چەند بابەتێکی لێ دەرئەکرێت کە کۆی هەموویـان ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ئەگەر بە دەستهێنانی بەرژەوەندی ئەگەری ڕوودانی گەورەتربوو وە کەمتر مەترسی دروست بوونی زیان ی لێ بکەوێتەوە لەم کاتەدا بەرژەوەندی پێش ئەخرێت بـەڵام بەمەش ئەوە دەرئەکەوێت کاتێـک دوورخستنەوەی زیان پێش ئەخرێت بەسەر بە دەستهێنانی بەرژەوەندی کەوا قازانجەکان ی بەرژەوەندی و لێکەوتەکان ی زیانەکەی یەکسان بن لەم کاتەدا زیان دوورخستنەوەکە ئەخرێتە پێش بە دەستهێنانی بەرژەوەندیـەکە .

(١) : الأشباه والنظائر " (1/105).

ڕوونکردنەوەی زیاتر بۆ تێگەیشتن

ئەمەش هەنێ جار بەدەق ئەزانرێت بۆ نمونە بەدەق زانراوە شیرک گەورەترین مەفسدەتە بۆیە ناکرێت بەبیانوی مەفسدەت ی گەورەتر باسی تەوحید نەکرێت چونکە بەدەق یەکلابۆتەوە بەڵام هەنێ بابەت بۆ نمونە واجب و حەرام و حەڵاڵە یان تصریح دان و ڕاگەیاندن ی تەکفیری کەسێک.

– بۆ نمونە کەسێک مورتەدە لەناو حیزبێکی ئیخوانیە یان مەلایەکی ناوداری مورتەدە گەر لەناو خەڵکدا بە ئاشکرا تەکفیرکردنی ئەوکەسە ڕابگەیەنیت ئەوا لەوانەیە مەترسی ئەوەی بەدووا بێت بەیەکجاری خەڵکی دووربکەونەوە لە دەعوەکەت و هیچی ترت لێ قبوڵ نەکەن چونکە تەکفیرکردن ی مەلا لەلای خەڵکی سەرەتایی و نەزان بەدین و بەتەوحید و نەزان بە ئەحکامی تەکفیر کارێکە مێشکیان لێی ڕائەکات و گوێیەکانیان تواناى بیستنی نیە بۆیە تۆ لەبری دەستنیشانکردن حوکم ی تەکفیریان بۆ ڕوون ئەکەیتەوە "چونکە ئەوەی هەق ی ناسی هەڵگران ی ئەناسێت و ئەوەشی باطل ی ناسی ئەهلەکەی ئەناسێت"

بەڵام کابرا نەهەق ئەناسێت نەباطل تۆشتانێکی پێ ئەڵێیت لەوانەیە

لەناو موەحیدانیش هەنێ کەس پێی جاهل بێت وقبوڵ ی نەکات ئەمە ئەبێتە هۆی ئەوەی تۆ گورز و زیانت لە بانگەوازەکە یاوە یان ئەگەر بزانیت ئەو دەربڕینە ئەبێتە هۆی ئەوەی توشی مەترسیەکی گەورەتر ببیت کە دوورنیە هەموو ئیمانەکەشت ی لەسەر دانێیت بۆیە لەم حاڵەتەدا تۆ بڕوات وایە فلان کەس کافرە بەڵام بۆ دوورخستنەوەی زیانێکی گەورەتر تەکفیرکردنەکە ڕاناگەیەنیت لەناو خەڵکدا ئەمەش واتای ئەوەنیە بڵێیت فلان کەس موسڵمانە واتا حوکمەکە ناگۆڕیت بەڵام دەرخستنی حوکمەکە لەناو خەڵک ئەگەرێتەوە بۆ ئەوەی تا چەند لە بەرژەوەندی دەعوەکە و دین و دوونیایە.

بۆ نمونە شێخ عبدالرحمن بن حسن ال الشیخ ئەفەرموێت : (أن الشيخ محمد بن عبد الوهاب لَم يصرِّحْ بالتكفير ابتداءً نظرًا للمصْلحة وعدم النفرة فإنه إذا سمعهم يدعون زيد بن الخطاب رضي الله عنه قال الله خير مِن زيد تمرينًا لهم على نفْي الشرك بلين الكلام نظرًا للمصلحة وعدم النفرة والله تعالى أعلم)

واتا : شێخ محمد ی کوڕی عبدالوهاب سەرەتا تەکفیرکردنی موشریکانی دەرنەئەخست بە مەبەستی بەرژەوەندی قبوڵکردنی بانگەوازەکە و

دوورنەکەوتنەوەی خەڵکی **شێخ** کاتی بیبیستایە خەڵک ئەپاڕێنەوە لە زیدی کوڕی خطاب ڕەزای اللە ی لێ بێت ئەیفەرموو اللە تعالی لە زید باشترە بۆ ڕاهێنانیان لەسەر دووخستنەوەیان لە شیرک بە زمان و قسەی نەرم بۆ مەبەستی بە دەستهێنانی بەرژەوەندی و ڕانەکردنی خەڵکی لە وەرگرتنی دەعوەکە اللە تعالی زاناترە .

واتا شێخ هەم دەعوەی تەوحیدەکەی کرد و نەفی شیرکی کرد و لەبیروباوەڕی خۆشی بە مووشریکی ئەزانین بەڵام بۆ ئەوەی دوورنەکەونەوە لە دعوەکە و بەرژەوەندی تەوحید بێتە دی نەهات قسانێک بڵێت کە خەڵک بە هەموو جۆرێ ڕابکەن لە دەعوەکەی و گوێی لێ نەگرن ئەمەش پێی ئەوترێ بانگەوازکردن بە حیکمەتەوە بەوشێوەی زیانە گەورەکە دووربخەیتەوە .

نمونەیەکی تر :- کەسێک ئارەق ئەخواتەوە و سەرخۆشە گەر لەوکاتەدا تۆ بچیت بڵێی لە اللە بترسە ئارەق مەخۆرەوە لەوانەیە لەگەڵ ئارەقخواردنەوەکەیدا جنێو بەاللە ش بات چونکە ئەوسەرخۆشە وئاگای لە خۆی نیە بۆیە ئامۆژگاریەکەت نەک هەربێ سوودە بەڵکو زیانی گەورەتر بەدووای خۆیدا ئەهێنێت.

هەنێ کات لێکدانەوەکان چی شتێ زیانی گەورەترە ئەگەڕێتەوە بۆ دیاریکردن بەدەق و هەنێ کاتیش بەپێی باردۆخ و ئیجتهاد و شوێن تا شوێن ئەگۆڕێت بەڵام ئەوەی گرنگە وەک وتمان باسی ئەصل ی تەوحید گەورەترین مەصلەحەتە و شیرکیش گەورەترین مەفسدەتە بۆیە "هەمووکات تەوحید پێش ئەخرێت بەڵام لە غەیری ئەوە دەربڕین ی تەکفیرکردن ی کەسەکان یان فەرمان بەچاکە ونەهی لەخراپە یان وتنی هەنێ قسە کە زیانی گەورەتر و دووبەرەکی دروست بکات ئەوا لەم حاڵەتە ئەبێت ڕەچاوی ئەو بنەمایەی مەصلەحە ومەفسەدەیە بکەیت"
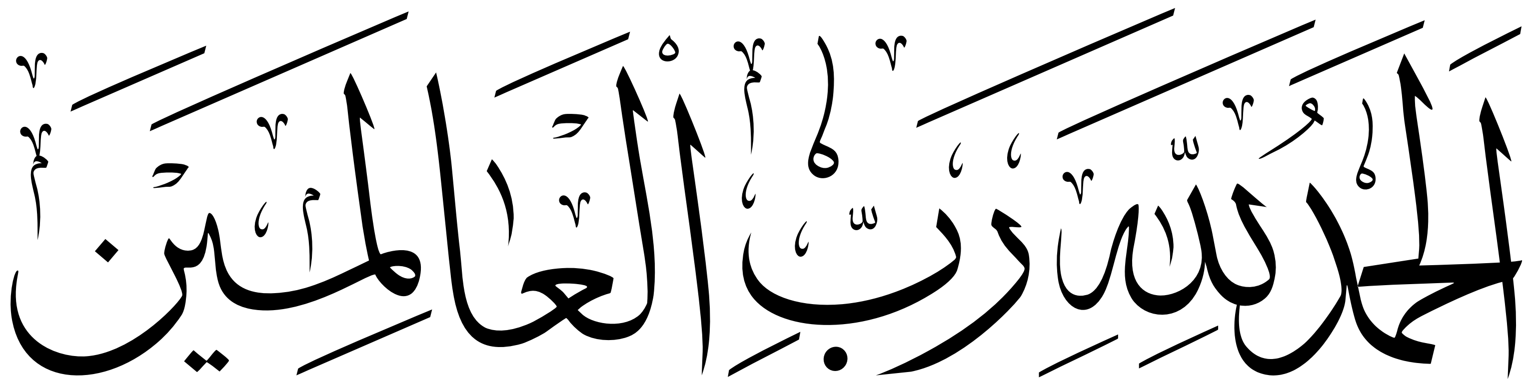
الله تعالی زاناترە .